

2. KLÍČOVÉ POJMY TEORIE DRAMATU

klíčové pojmy dramatu → definovány souvztažností mezi nejzákladnějšími kategoriemi dramatického textu:

SITUACE = PROSTOR + ČAS – POSTAVA – JAZYK – DIALOG – KONFLIKT

SITUACE = je ústředním elementem dramatu → ostatní prvky se k ní vztahují:

- rozvíjí se (uskutečňuje se) v **ČASE** a **PROSTORU**
- po sobě následující dramatické **SITUACE** tvoří **DĚJ** → zřetězené **SITUACE** vytvářejí **PŘÍBĚH**
- skrze *jednání* v určité **SITUACI** → se vyjevuje **POSTAVA**
- jednání má většinou podobu **DIALOGU** → je založen na **JAZYCE**
- z **JAZYKA** se rodí **DIALOG**, skrze dialog probíhá sebeurčení mluvčího (**POSTAVY**) → postava dialogem reflektuje **SITUACI**
-
- **SITUACE** zároveň může vyvolat **DRAMATICKÝ KONFLIKT**

SITUACE

z divadelního hlediska = *klíčová nejnižší a základní stavební jednotka dramatu* X pro literární vědu je základní element motiv

ptáme se:

- jakou situaci utváří dramatický text?
- v jaké situaci se nacházejí postavy v danou chvíli?
- jak tato situace může konkrétně vypadat v jevištní realizaci?

situace = určitý souhrn podmínek, jež v konkrétním čase a prostoru určují stav nějakého fenoménu

důležité rysy situace:

- *neopakovatelnost + jedinečnost + prostorová a časová určitost*
- nejpodstatnější rys situace → vztahy dramatických postav a její psychologický rozměr (potřeba vniknout do psychického stavu postav + zachytit náladu, touhy, motivy a motivace chování = potenciálně dramatické momenty)

souhrn dramatických relací, trvajících jistý časový úsek, ne delší než výstup =

uchopení dramatické situace = musíme ji v první fázi konkretizovat (logicky vymežit):

příklad: první výstup Maryši bratří Mrštíků → Lízal a Vávra vycházejí ze sklípku v družném rozhovoru, tématem hovoru je smlouvání o Maryšino věno – situaci lze ale konkretizovat mnoha způsoby:

- jako skutečně nemilosrdné kupecké smlouvání dvou namyšlených sedláků
- jako rozhovor dvou přátel, kteří se spíše provokují a zkoušejí jeden druhého
- ve sklípku se mohli opít a jsou v povznesené náladě

každá z těchto tezí → představuje jinou konkretizaci dramatické situace naznačené v textu & s rozdílnými situacemi se posouvá výklad postav a celé hry

na rozdíl od dramatického výstupu → je stanovení dramatické situace věcí interpretace dramatu

→ „**Vždy jde o to kdo, kde, s kým a proč.**“

typy situací

- **scény klíčové** (příp. hlavní) → „klíčové“ pro rozvíjení dramatického příběhu – postavy činí zásadní rozhodnutí, mění názory, podstatným způsobem jednají
- **scény vedlejší** → úzce souvisejí s klíčovými – připravit pozadí, širší kontext, představit postavy, které vstoupí do konfliktu ve scénách klíčových
- **scény epizodní** → okrajové (jen dokreslují atmosféru, rysy postav, odlehčují děj kontrastní náladou atp.)

situace v běžném slova smyslu X tzv. **SITUACE DRAMATICKÁ** → ta, kterou se postava snaží změnit

- dramatické napětí → poutá pozornost → vzniká v okamžiku, kdy se postava rozhoduje, co v situaci udělá (čtenář/divák může rozhodovat s ním)

jednání v dramatu → jak fyzické, tak slovní (obě formy mohou být navýsost dramatické)

výměr dramatickosti → minimální dramatické napětí vzniká, když se postava rozhoduje, co v dané situaci počít

shrnutí: *Situace je základní jednotkou dramatu. V dramatu rozlišujeme situace dramatické od situací nedramatických; oba typy situací mají svou funkci v celkové stavbě dramatu. Podle míry závažnosti pro rozvíjení děje rozlišujeme situace hlavní, vedlejší a epizodní. Jednání v dramatu je jak fyzické, tak slovní – obě dvě formy mohou být navýsost dramatické.*

Pro rozšíření znalostí si nastudujte následující texty (naleznete je v příloze):

kapitoly *Situace* a *Dramatický konflikt*. In: HOŘÍNEK, Zdeněk. *Drama, divadlo, divák*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2012.

Promyslete a vypracujte následující úkol:

V Shakespearově dramatu *Hamlet* (překlad Martin Hilský) určete 3 příklady situace hlavní/klíčové, vedlejší a epizodní. Krátce zdůvodněte, proč dané situaci takto klasifikujete. POZOR! V principu není nutné, aby se situace svou délkou překrývala s výstupem!